

GALIMAI PADARYTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS PAAIŠKĖJIMO ARBITRAŽE TEISINIAI PADARINIAI

Tadas Varapnickas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6170
El. paštas: <tadas.varapnickas@tf.vu.lt>

Straipsnyje analizuojamos arbitražo teismo, nuolatinės arbitražo institucijos bei nacionalinio teismo teisės ir pareigos, nustačius, kad galimai padaryta nusikalstama veika ir arbitražu bandoma ją paslėpti ar legalizuoti. Taip pat vertinama, ar tokie atveju minėti subjektai turi kompetenciją imtis atitinkamų priemonių, kad užkirstų kelią neteisėtai veikai įteisinti, taip pat tai, ar yra pareiga apie savo įtarimus pranešti teisėsaugos institucijoms.

This article analyses the rights and obligations of the arbitral tribunal, arbitral institution and national court when it is suspected that a crime was committed and arbitration is used in order to hide the crime or legalise the consequences thereof. The article assesses whether the abovementioned institutions have competence to take any measures to prevent the legalisation of a crime. It also examines whether an obligation to inform law enforcement agencies exists.

Įvadas

„Arbitražas ir baudžiamoji teisė lyg ir gyvena dviejose skirtingose planetose, kurių keliai, atrodytų, niekada neturėtų susikirsti. Arbitražas yra grindžiamas šalių valios autonomija ir jo tikslas yra spręsti privačius ginčus. Baudžiamoji teisė stengiasi riboti privačią autonomiją vardan viešojo intereso. Baudžiamoji teisė yra valstybės privalomųjų normų šerdis, o arbitražas yra nepriklausomas nuo valstybių. Vis dėlto, kadangi baudžiamosios teisės taisyklės gali turėti įtakos tiek arbitražo procesui, tiek ginčo rezultatui, šios dvi disciplinos turi daugiau sąlyčio taškų, negu galima manyti“¹. Iš tiesų, nors arbitražas nėra valstybės viešosios teisės dalis, o kai kurie arbitražo mokslininkai teigia, jog arbitražas apskritai yra autonominė teisinė tvarka², tai nereiškia, kad arbitražo proceso metu negali būti padaryta nusikalstama veika. Maža to, pats arbitražas gali būti naudojamas kaip nusikalstamos veikos nuslėpimo įrankis. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražu nagrinėjamų ginčų skaičius Lietuvoje yra stabilus³, o neseniai Lietuvos teismų praktikoje buvo analizuojamas galimas neteisėto arbitražo atvejis⁴, atsiranda ir poreikis įvertinti, kokių veiksmų turėtų imtis arbitrai ir teismai, kai paaiškėja, jog galimai padaryta nusikalstama veika.

¹ MOURRE, Alexis. Arbitration and Criminal Law: Reflections on the Duties of the Arbitrator. *Arbitration International*, 2006, t. 22(1), p. 95.

² GAILLARD, Emmanuel. *Tarptautinio arbitražo teisės teorija*. Vilnius: Valiunas Ellex, 2016, p. 44–76.

³ Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika 2016 m., p. 2 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 20 d.].

⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Aukštaitijos vandenys“ v AB „Ekra“, Nr. e2A-410-823/3017.

Straipsnio tikslas, uždaviniai ir objektas. Straipsnyje analizuojamos situacijos, kai, nagrinėjant arbitražo bylą arba pasibaigus arbitražo procesui, viena iš ginčo šalių prašo teismo išduoti vykdomąjį raštą, paaiškėja, jog galimai padaryta nusikalstama veika, kurią siekiama pridengti arbitražo procesu. Straipsnyje analizuojama, ką turėtų daryti arbitražo teismas – tęsti bylą, ją sustabdyti ar atsisakyti ginčą toliau arbitruoti. Taip pat straipsnyje vertinama, ar arbitražo proceso metu arbitražui padedantis teismas (Lietuvoje – Vilniaus apygardos teismas) turėtų informuoti teisėsaugos institucijas apie pastebėtą galimą nusikalstamos veikos padarymą ir arbitražo naudojimą neteisėtais tikslais. Galiausiai analizuojama, ar vykdomojo rašto išdavimo metu galimas nusikalstamos veikos padarymas, kuris nebuvo pastebėtas arbitražo proceso metu, turėtų būti priežastimi atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą. Straipsnyje taip pat aptariamos procesą administruojančios arbitražo institucijos teisės ir pareigos, pastebėjus, kad galbūt padaryta nusikalstama veika. Straipsnyje nenagrinėjama situacijos, kai nusikalstamos veikos padarymas susijęs su paties arbitražo teismo padaryta nusikalstama veika (pvz., kyšio paėmimu ar jo reikalavimu).

Tyrimo metodai. Straipsnyje daugiausia naudojami sisteminis ir analitinis tyrimo metodai, kuriais bandoma nustatyti arbitražo tribunolo ir nacionalinių teismų teises ir pareigas, susidūrus su galimai padaryta nusikalstama veika arbitraže. Taip pat straipsnyje naudojami istorinis, lyginamasis, įstatymų leidėjo ketinimų ir loginis metodai.

Darbo originalumas. Lietuvoje arbitražo ir baudžiamosios teisės santykį straipsnyje „Arbitražas ir viešoji teisė“⁵ trumpai nagrinėjo Valentinas Mikelėnas. Užsienyje ši tema analizuota, tačiau dažniausiai daugiausia dėmesio skiriama tiems atvejams, kai nusikalstamos veikos padarymas yra susijęs su arbitražo teismo korupcija.

Naudoti šaltiniai. Straipsnyje daugiausia remiamasi Lietuvos (V. Mikelėnas, V. Nekrošius, E. Zemlytė, A. Šekštelio) ir užsienio (G. Born, A. Redfern, M. Hunter) mokslininkų ir praktikų darbais, teismų praktika.

1. Arbitražo teismo ir nacionalinių teismų teisės ir pareigos arbitražo proceso metu paaiškėjus, kad galimai padaryta nusikalstama veika

Nors arbitražo procese pagrindinį vaidmenį atlieka arbitražo teismas, tačiau bylą nagrinėjant gali prireikti ir nacionalinio teismo pagalbos, pvz., renkant įrodymus ar kreipiantis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Be to, institucinio arbitražo atveju arbitražo procese dalyvauja ir nuolatinė arbitražo institucija. Taigi, bent trys atskiri subjektai turi galimybę pastebėti, kad arbitražo procesas naudojamas neteisėtais tikslais, pvz., siekiant legalizuoti neteisėtais veiksmais gautus pinigus ar paslėpti mokesčius. Kyla klausimas, kokias teises ir pareigas šie subjektai turi ir kaip turėtų būti reaguojama į tai, jei galimo nusikalstamos veikos padarymo faktas paaiškėja bylą nagrinėjant. Šios situacijos ir aptariamos toliau.

1.1. Arbitražo teismo teisės ir pareigos arbitražo procese, kai išaiškėja galimai padaryta nusikalstama veika

Arbitražas yra privatus ginčų sprendimo būdas, dažnai pasižymintis tuo, kas sunkiai įsivaizduojama bylą nagrinėjant valstybės teisme – konfidencialumu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo⁶ (toliau – KAI) 8 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas principas, kad arbitražo procesas

⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. Arbitražas ir viešoji teisė. *Arbitražas: teorija ir praktika*, 2015, t. 1, p. 12–14.

⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 76-3932.

yra konfidencialus. Lietuvos arbitražo teisės doktrinoje pabrėžiama, kad „proceso konfidencialumas apima ne tik posėdžių uždaramą, bet ir bet kokios informacijos, susijusios su konkrečiau ginčo esamu ar buvusiu nagrinėjimu, neviešinimą. <...> Konfidencialumo principo įgyvendinimas arbitražo procese leidžia šalims be jokio pašalinių dėmesio išnagrinėti kilusį ginčą ir neretai sudaro palankias prielaidas išsaugoti jau susiklosčiusius verslo santykius. Tad proceso konfidencialumas suteikia neabejotiną pranašumą, palyginti su valstybės teisme vykstančiu procesu“⁷. Siekdamas kuo plačiau užtikrinti konfidencialumo principą arbitraže, įstatymų leidėjas papildė KAI 9 straipsnį nauja 2 dalimi, numatė, jog tais atvejais, kai arbitražo proceso metu kreipiamasi pagalbos į teismą, tokių bylų medžiaga teisme taip pat yra nevieša⁸.

Neneigiant konfidencialumo principo svarbos arbitraže ir jo pranašumų, dažnai būtent konfidencialumas gali tapti priežastimi, kodėl neteisėtų tikslų turinčios šalys pasirenka būtent arbitražą, kad įteisintų savo neteisėtus veiksmus arba išvengtų neteisėtų veiksmų atsiradimo padarinių. Pavyzdžiui, šalys, siekdamos paslėpti iš neteisėtos veikos gautas pajamas, gali kreiptis į arbitražo teismą su „ginču“ ir greitai jį išspręsti, sudarydamos taikos sutartį, o arbitražo teismas šią sutartį patvirtinti arbitražo teismo sprendimu (KAI 47 str. 1 d. 1 p.); toks arbitražo teismo sprendimas tampa vykdytinu dokumentu (KAI 41 str. 4 d.). Akivaizdu, kad sudarius prielaidų tokiems veiksams ir nesant galimybių užkirsti tam kelio, arbitražo, kaip patikimo ir teisėto ginčų sprendimo būdo, autoritetas gali būti devaluotas. Kita vertus, jei arbitražo teismui būtų suteikta neribotų galimybių įtariant bent menkiausią teisės pažeidimą apie jį pranešti teisėsaugos institucijoms, pasitikėjimas arbitražu taip pat galėtų sumenkėti. Istoriskai net buvo pripažįstama, kad arbitražas tiesiog apskritai neturi jurisdikcijos nagrinėti, pvz., korupcijos klausimo⁹, taigi jos turėtų atsisakyti. Toliau būtent ir analizuojama, kokių veiksmų turėtų imtis bei kokias teises ir pareigas turi arbitrai, pastebėję, kad arbitražas naudojamas neteisėtais tikslais.

Pirma, KAI nenumatyta, ką turėtų daryti arbitrai, nustatę galimą nusikalstamos veikos faktą. Tokios nuostatos nenumatyta ir UNCITRAL pavyzdiniame komercinio arbitražo įstatyme¹⁰. Taigi, klausimą spręsti iš esmės yra paliekama doktrinai ir praktikai. O tai lemia, kad reikšmingas vaidmuo tenka arbitražo teorijoms – skirtingai suprantant arbitražo prigimtį, galimi ir skirtingi padariniai.

Kaip nurodo V. Mikelėnas, jurisdikcinės arbitražo teorijos šalininkai, arbitražą suprantantys kaip teismo proceso alternatyvą, laikosi pozicijos, jog „arbitrai negali užmerkti akių į akivaizdų neteisėtumą ir privalo netiesiogiai taikyti ir baudžiamosios teisės normas, t. y. vertinti ginčo šalių veiksmus baudžiamosios teisės aspektu. Kitaip tariant, ši pozicija grindžiama nuostata, kad arbitrai kaip ir teisėjai, turi būti teisėtumo ir geros moralės užtikrinimo garantai“¹¹. Kaip tokį pavyzdį V. Mikelėnas pateikia Šveicariją, kurioje arbitrai, nustatę nusikalstamos veikos faktą, turi atitinkamai reaguoti, pvz., pripažinti sandorį, sudarytą vykdant nusikalstamą veiką, negaliojančiu dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei¹². Tokios praktikos tam tikrais atvejais laikomasi ir arbitražo byloje¹³. Kaip pažymi Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo pirmininkas lordas D. Neubergeris, „per pastaruosius ke-

⁷ MIKELĖNAS, Valentinas; NEKROŠIUS, Vytautas; ZEMLYTĖ, Eglė. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016, p. 36.

⁸ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-26957.

⁹ BORN, Gary B. Bribery and an Arbitrator's Task. *Kluwer Arbitration Blog*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kluwerarbitrationblog.com/2011/10/11/bribery-and-an-arbitrators-task/>>.

¹⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

¹¹ MIKELĖNAS, V. Arbitražas ir viešoji teisė <...>, p. 12.

¹² Ten pat, p. 12–13.

¹³ BORN, Gary B. *International Arbitration: Cases and Materials. Second edition*. New York: Wolters Kluwer, 2015, p. 446.

turiasdešimt metų nacionalinė teisėkūra ir tarptautinės konvencijos suteikė arbitrams vis didėjančią laisvę ir galias, ribojant teismų įsikišimą į arbitražo procesus ir sprendimą. Bet koks laisvės ir galių padidėjimas yra neatsiejamai susijęs su atsakomybės padidėjimu, o tai reiškia ir atsakomybės padidėjimą užtikrinant pagrindines teises¹⁴. Su šiuo požiūriu sutinkama ir arbitražo doktrinoje, teigiant, kad „toks požiūris apsaugo nukenčiančių nuo neleistinos įtakos padarinių interesus bei siekia užtikrinti, kad tarptautinė prekyba išlaikytų atitinkamą moralės laipsnį“¹⁵.

Taigi, laikantis jurisdikcinės arbitražo teorijos, arbitražo teismas negali nereaguoti į pastebėtą nusikalstamą veiką, o turėtų imtis aktyvių veiksmų ir pripažinti sandorį negaliojančiu ar ieškinį atmesti, taip užkirstų kelią neteisėtų tikslų turinčioms šalims piktnaudžiauti arbitražu. Tokią teisę arbitražo teismui suteikia arbitražinio susitarimo atskirumo doktrina, pagal kurią arbitražinis susitarimas yra atskiras nuo pagrindinės sutarties. Taigi, negaliojant pagrindinei sutarčiai, arbitražinis susitarimas vis tiek galioja ir suteikia arbitrams teisę pripažinti neteisėtą, iš nusikalstamos veikos kylantį sandorį negaliojančiu¹⁶.

Pavyzdžiui, arbitražo byloje arbitražo teismas nagrinėjo situaciją, susijusią su kyšio davimu, ir konstatavo, kad „papirkimas ar prekyba poveikiu, taip pat tiek aktyvi, tiek pasyvi korupcija, yra baudžiama daugumoje, jei ne visose valstybėse. <...> Papirkimas prieštarauja <...> tarptautinei viešajai tvarkai. Todėl reikalavimai, grindžiami korupciniais susitarimais ar sutartimis, sudarytomis korupcijos pagalba, negali būti tenkinami“¹⁷. Panašios pozicijos pastaruoju metu vis dažniau laikomasi ir arbitražo teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje iš naujesnių ICC bylų arbitražo teismas nutarė, esant įtarimui dėl korupcijos, arbitražo teismas turėtų pareigą tai tirti net ir *sua sponte*¹⁸.

Vis dėlto yra ir kitoks požiūris, nulemtas arbitražo kaip sutarties prigimties teorijos. Šio požiūrio šalininkų teigimu, „arbitrai neprivalo vertinti šalių veiksmų baudžiamosios teisės atžvilgiu, o jeigu nagrinėjant bylą ir kiltų klausimų, susijusių su baudžiamąja teise, arbitrai turėtų atsisakyti savo jurisdikcijos“¹⁹. Taigi, arbitražo teismas, palaikantis tokią arbitražo teoriją, nustatęs galimą neteisėtą veiką, turėtų į tai atsižvelgti ir ginčo nenagrinėti, o ne jį spręsti ir pripažinti sandorį negaliojančiu. G. Born pažymi, kad tokiu atveju viešoji tvarka tampa pagrindu atsisakyti jurisdikcijos ir iš esmės nulemti ginčo nearbitruotinumą²⁰.

Vienoje dar 1963 m. nagrinėtoje arbitražo byloje ginčas kilo dėl to, kad kyšį paėmusi šalis nesutiko jį grąžinti pinigais davusiai šaliai. Arbitražo teismas atsisakė spręsti tokį ginčą: „neturi būti ginčijamasi dėl to, jog egzistuoja bendrasis teisės principas, pripažintas civilizuoju tautų, kad sutartys, šiurkščiai pažeidžiančios *bonos mores* ar tarptautinę viešąją tvarką, yra negaliojančios ar bent jau nevykdytinos ir jos negali būti apčiuotos nei teismų, nei arbitrų. Todėl nėra [arbitražo] jurisdikcijos nagrinėti šią bylą.“²¹ Toks arbitražo teismo sprendimas iš esmės yra grindžiamas principu *nemo auditur propriam turputidinem allegans*²² (liet., *niekas neturi būti išklašomas tam, kad pateisintų savo niekšybę*). Šią

¹⁴ NEUBERGER, David. *Arbitration and the Rule of Law*, p. 2 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/docs/speech-150320.pdf>>.

¹⁵ FOUCHARD, GAILLARD, GOLDMAN *on International Commercial Arbitration*. Edited by Emmanuel Gaillard, John Savage. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 355.

¹⁶ CONCEPCION, Carlos F. Combating Corruption and Fraud from an International Arbitration Perspective. *Arbitraje Revista de arbitraje comercial y de inversiones*, 2016, t. 9(2), p. 384–385.

¹⁷ Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras. 2006 m. spalio 4 d. sprendimas arbitražo byloje *World Duty Free Company Limited v the Republic of Kenya*, Nr. ARB/00/7.

¹⁸ *Addressing Issues of Corruption in Commercial and Investment Arbitration*. Edited by Domitille Baizeau, Richard H. Kreindler. Paris: ICC, 2015, p. 120.

¹⁹ MIKELĖNAS, V. Arbitražas ir viešoji teisė <...>, p. 13.

²⁰ BORN, G. B. *International Arbitration: Cases and Materials* <...>, p. 446.

²¹ Ten pat.

²² FOUCHARD, GAILLARD, GOLDMAN <...>, p. 354.

poziciją iš dalies palaiko ir A. Redfern ir M. Hunter. Jų teigimu, „atrodo neteisinga, jei konfidenciali arbitražo proceso prigimtis ir galutinis arbitražo sprendimo vykdytinumas būtų atviri piktnaudžiauti tarptautiniais nusikaltimais. Dėl to arbitražo bendruomenė turėtų būti budri užtikrinant, kad ji nesąmoningai neprisidėtų prie tokių tikslų“²³. Jų teigimu, esant pinigų plovimo ar manipuliavimo procesu atvejams, „arbitražo teismas turėtų nutraukti procesą tuo pagrindu, kad nėra ginčo. Kai prašoma patvirtinti taikos sutartį, arbitražo teismas turėtų priimti nutartį, kuria atsisakoma sutartį patvirtinti“²⁴.

Taigi, kaip turėtų elgtis arbitražo teismas Lietuvoje – nagrinėti ginčą iš esmės ir arbitražo teismo sprendimu užkirsti kelią neteisėtiems veiksams legalizuoti ar atsisakyti jurisdikcijos. Šio straipsnio autoriaus nuomone, atsakymas priklauso nuo to, kaip pasireiškia nusikalstama veika. Tam tikrais atvejais arbitražo teismas tiesiog gali neturėti svertų, išnagrinėjęs ginčą iš esmės, remdamasis byloje esančiais įrodymais spręsti, kad tam tikras sandoris negalioja. Pavyzdžiui, tarp šalių kilus ginčui iš statybos teisinių santykių dėl netinkamo rangos sutarties vykdymo, arbitražo teismas gali nustatyti, kad ginčo šalys statybas vykdė neteisėtai, tačiau jei šalių ginčas neapima statybų neteisėtumo klausimo, arbitražo teismas tiesiog neturi jurisdikcijos spręsti tokio klausimo, o dėl jo pasisakydamas rizikuotų, kad arbitražo teismo sprendimas vėliau bus panaikintas.

Kita vertus, tam tikrais atvejais ir ieškinio reikalavimų atmetimas dėl to, kad galimai padaryta neteisėta veika, nėra geriausia išeitis. Pavyzdžiui, minėto arbitražo teismo sprendimo atveju, kilus ginčui dėl to, kad kyšį gavusi šalis netinkamai įvykdė savo pareigas, arbitražo teismas galėjo atmesti tokį reikalavimą, o tai reikštų, kad neteisėtus veiksmus atlikęs ieškovas nebeturės teisės dėl to paties dalyko kreiptis pakartotinai nei į arbitražą, nei į teismą.

Tai, kad arbitražo teismų praktika yra nevienoda, tik patvirtina išvadą, jog neturėtų būti suabsoliutinta viena kuri nors doktrina, bet jos turėtų būti taikomos kartu, atsižvelgiant į faktinę situaciją. Su tuo sutinkama ir doktrinoje, nurodant, kad „arbitrai turėtų taikyti konkretaus atvejo (angl. *case by case*) požiūrį, taikydami arbitražo praktikoje išvystytus standartus, kad išvengtų to, jog *mala fide* šalis galėtų nevykdyti savo sutartinės pareigos remdamasi suklastotais įrodymais ar vien paprasčiausiais įtarimais“²⁵.

Tuo atveju, jei arbitražo teismas manytų, jog toliau ginčą nagrinėti ir bylą išspręsti iš esmės yra neįmanoma, arbitražo teismas, vadovaudamasis KAI 49 straipsnio 4 dalies 8 punktu, galėtų priimti nutartį palikti prašymą dėl arbitražo pradžios arba ieškinį nenagrinėtą, nes toliau arbitražo bylos nagrinėti negalima. Šios normos komentare nurodoma, kad aptariamas ieškinio palikimo nenagrinėto pagrindas taikomas tada, kai „dėl objektyvių priežasčių arbitražo teismas nebegali toliau nagrinėti bylos, bet šalims išlieka galimybė inicijuoti arbitražo procesą ateityje pagal tapatų ieškinį“²⁶. Taigi tai reiškia, kad arbitražo teismui atsisakius toliau nagrinėti ginčą, arbitražo proceso šalys neprarastų teisės pakartotinai kreiptis į arbitražą su tapačiu ieškiniu. Tokiu būdu joms išliktų galimybė paneigti arbitražo teismo argumentus dėl galimai padarytos neteisėtos veikos. Žinoma, tada egzistuotų ir rizika, kad ginčo šalys tiesiog susirastų kitą, ne tokį principingą arbitražą „ginčui“ spręsti. Kita vertus, net ir tuo atveju, jei arbitražo procesas būtų nutraukiamas kitu pagrindu, nebeleidžiančiu šalims pakartotinai kreiptis į arbitražo teismą, teisėtumo įspūdį norintys sukurti asmenys galėtų rasti būdų apeiti šią problemą, pvz., susitardami dėl mediacijos ar tiesiog sudarydami taikos sutartį.

Vis dėlto, kad ir kokį sprendimo būdą pasirinktų arbitražo teismas, svarbiausia yra tai, kad pastebėta neteisėta veika neturėtų būti nutylėta: „šiandieninė pozicija yra ta, jog tarptautiniu lygiu veikiantis

²³ REDFERN, Alan; HUNTER, Martin *et al.* *Redfern and Hunter on International Arbitration. Student version: Sixth edition.* Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 333.

²⁴ Ten pat.

²⁵ FATHALLAH, Raed. Corruption in International Commercial and Investment Arbitration: Recent Trends and Prospects for Arab Countries. *International Journal of Arab Arbitration*, 2010, t. 2(3), p. 88.

²⁶ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V.; ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos <...>*, p. 166.

arbitras turi aiškiai pareigą pasisakyti dėl kyšininkavimo <...> ar sukčiavimo, kuomet tai pasireiškia arbitraže, nepaisant to, kokie yra šalių norai, ir nurodyti savo teises ir faktines išvadas sprendime. Tai yra vienintelis įmanomas būdas apsaugoti <...> tarptautinio komercinio arbitražo integralumą²⁷. Tad, manytina, kokį variantą konkrečiu atveju pasirinkti, priklauso nuo faktinių aplinkybių ir prioritetus neturėtų būti teikiamas vienam kuriam nors pirmiau aprašytam būdai.

Antra, tuo atveju, jei arbitražo teismas nustato galimai padarytą nusikalstamą veiką, kyla klausimas, ar apie tai turėtų būti pranešta teisėsaugoms institucijoms.

Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 4 d. direktyvoje 2001/97/EB, kuria pakeista Tarybos direktyva 91/308/EEB dėl finansinės sistemos naudojimo pinigų plovimo tikslais išvengimo²⁸, numatyta, kad pranešimo apie pinigų plovimą pareiga taikoma ir notarams bei kitiems nepriklausomiems teisininkams. Direktyvos 2a straipsnio 5 dalyje nepriklausomi teisininkai iš esmės apibrėžti kaip asmenys, padedantys klientams tvarkyti jų piniginius reikalus. Šią direktyvą pakeitusios Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. spalio 26 d. direktyvos 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui²⁹ 19 konstatuojamojo dalyje pakartota, kad ankstesnėje direktyvoje buvusi nuostata dėl jos taikymo notarams bei kitiems nepriklausomiems teisininkams be pakeitimų turėtų išlikti ir šioje direktyvoje.

Lietuvoje direktyvos nuostatos yra įgyvendintos Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymu³⁰, o jo 14 straipsnyje, kuris aiškintinas kartu su 2 straipsnio 10 dalies 4 punktu numatoma pareiga advokatams ir advokatų padėjėjams, veikiantiems kliento vardu ir jo naudai ar atliekantiems kitus veiksmus, pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius.

Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad įstatymo 2 straipsnio 10 dalies 4 punkte numatomi tik riboti atvejai, kai advokatas privalo pranešti – šie atvejai apima sandorius, susijusius su nekilnojamojo turto ar įmonių pirkimu–pardavimu, kliento pinigų, vertybinių popierių ar kito turto valdymu, banko ar vertybinių popierių sąskaitos atidarymu ar valdymu, įnašų, reikalingų juridiniams asmenims ir kitoms organizacijoms įsteigti, veikti ar valdyti, organizavimu, ar bendrovių steigimu ir administravimo paslaugų teikėjų atsiradimu ar sukūrimu, veikimo ar valdymo sandorius ir su jais susijusius sandorius. Taigi Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas numato nors ir platų, tačiau baigtinį sąrašą sandorių, kuriems esant advokatas turi informavimo pareigą.

Nors direktyva reguliuoja tik vieną iš galimų nusikalstamų veikų ir nėra tiesiogiai taikoma arbitrams, tačiau, aiškinant direktyvos nuostatas plačiai, arbitrai gali patekti į direktyvos taikymo sritį. Todėl, A. Redferno ir M. Hunterio teigimu, „arbitras, dirbantis Europos Sąjungos valstybėje narėje ir įtariantis galimą nusikalstamą veiką, turėtų patikrinti, kaip direktyvos nuostatos buvo perkeltos į nacionalinę teisę“³¹. Lietuvoje, minėta, sąvoka „nepriklausomi teisininkai“ apima tik advokatus ir advokatų padėjėjus. O arbitrais gali būti ir kiti teisininkai (pvz., universitetų profesoriai) ar apskritai ne teisininkai (pvz., statybų ekspertai). Todėl labiau darytina prielaida, kad Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme numatyta informavimo pareiga neturėtų būti taikoma arbitrams net

²⁷ LAMM, Carolyn B.; PHAM, Hansel T.; MOLOO, Rahim. *Fraud and Corruption in International Arbitration in Liber Amicorum Bernardo Cremades*. Edited by Miguel Angel Fernandez-Ballesteros and David Arias. Ispanija: La Ley, 2010, p. 730.

²⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 4 d. direktyva 2001/97/EB, keičianti Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansinės sistemos naudojimo pinigų plovimo tikslais išvengimo. *Oficialusis leidinys*, 2001, nr. 344.

²⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. spalio 26 d. direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui. *Oficialusis leidinys*, 2005, nr. 309.

³⁰ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 64-1502.

³¹ REDFERN, A.; HUNTER M. *et al. Redfern and Hunter on <...>*, p. 333.

ir tuo atveju, jei arbitro funkcijas atlieka advokatas ar advokato padėjėjas. Priešingu atveju būtų galimos situacijos, kad esant analogiškiems ginčams vienu atveju apie galimą nusikalstamą veiką būtų pranešta, o kitu – ne ir tai nulėmų vien arbitro profesijos faktas.

Vis dėlto tai nereiškia, kad pagrindo pranešti apie galimai padarytą nusikalstamą veiką nėra. Doktrinoje nurodoma, kad „arbitrai turi pareigas ne tik šalims, bet ir plačiajai tarptautinio verslo bendruomenei. Todėl pasisakantieji už arbitrų pareigą pranešti pabrėžia, jog arbitrai turi pareigą užtikrinti tarptautinę teisinę tvarką ir jie privalo rūpintis ne tik šalių ginčų, bet ir tarptautine viešąja tvarka“³².

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³³ (toliau – CPK) 300 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad, paaiškėjus nusikalstamos veikos požymių, teismas apie tai praneša prokurorui. Lietuvos apeliacinis teismas naujausioje savo praktikoje pripažino, kad CPK normos gali būti taikomos tais atvejais, kai klausimo nereguliuoja KAI³⁴. Anglijos arbitražo doktrinoje anksčiau taip pat buvo aptinkama pozicijų, kad nacionalinės civilinio proceso taisyklės turėtų būti taikomos arbitražui³⁵. Vis dėlto naujausioje arbitražo doktrinoje toks teiginys paneigiamas, nurodoma, kad tik arbitražo įstataymas turėtų būti taikomas arbitražui³⁶.

Be to, nepranešimas apie žinomą nusikaltimą gali būti savaime laikomas nusikalstama veika. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso³⁷ 238 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tas, kas be svarbios priežasties nepranešė teisėsaugos įstaigai arba teismui apie jam žinomą daromą ar padarytą labai sunkų nusikaltimą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų. Vis dėlto tie nusikaltimai, kurie dažniausiai gali paaiškėti sprendžiant ginčą arbitraže (sukčiavimas, prekyba poveikiu, kyšininkavimas ir kt.) nepatenka į labai sunkių nusikaltimų grupę, todėl ir nepranešimas apie tokią veiką neturėtų užtraukti baudžiamosios atsakomybės. Be to, dažniausiai arbitras gali tik įtarti, kad padaryta nusikalstama veika, o ne būti konkrečiai tikras dėl tam tikrų veiksmų neteisėtumo. Vis dėlto kitose valstybėse, pvz., Serbijoje, nepranešus apie pinigų plovimą ar kitą nusikaltimą, už kurį numatyta bausmė bent penkeri metai įkalinimo, baudžiamoji atsakomybė yra galima ir dėl to, arbitražo vietai esant Serbijoje, arbitras turėtų pranešti apie jam žinomą nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, pinigų plovimą, teisėsaugos institucijoms³⁸. Panašus teisinis reguliavimas numatytas ir Singapūre³⁹.

Kita vertus, ar tikrai arbitrams turėtų būti numatyta tokia prievolė. ICC darbo grupė nurodė, kad „tai atrodo esą prieš arbitražo prigimtį ir ypač nesuderinama su šalių pasitikėjimu arbitražu, kad arbitražo teismas praneštų apie aptiktas veikas institucijoms“⁴⁰.

Be to, vienas iš skiriamųjų arbitražo bruožų yra jo konfidencialumas. Tai reiškia, kad arbitras, pranešdamas apie galimą nusikalstamos veikos faktą, pažeistų ir konfidencialumo principą, o tai jam gali

³² ULUC, Inan. *Corruption in International Arbitration*. Pennsylvania State University School of Law, 2016, p. 268–269.

³³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje AB „ORLEN Lietuva“ v AB „Lietuvos geležinkeliai“, Nr. e2A-61-381/2017.

³⁵ MUSTILL, Michael; BOYD, Steward. *Commercial Arbitration. Second edition*. London: Butterworths, 1989, p. 352.

³⁶ BORN, Gary B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012, p. 111.

³⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

³⁸ HIBER, Drago; PAVIC, Vladimir. Arbitration and Crime. *Journal of International Arbitration*, 2008, t. 25(4), p. 466.

³⁹ HWANG, Michael S. C.; LIM, Kevin. Corruption in Arbitration – Law and Reality. *Asian International Arbitration Journal*, 2012, t. 8(1), p. 49.

⁴⁰ REDFERN, A.; HUNTER M. *et al. Redfern and Hunter on <...>*, p. 333.

sukelti civilinę atsakomybę, ypač jei paaiškėtų, kad jokios nusikalstamos veikos nebuvo padaryta. Vis dėlto arbitražo doktrinoje laikomasi pozicijos, kad viešosios tvarkos interesas turėtų nusverti konfidencialumo pareigą. Todėl, jei konfidencialumo pažeidimu nelaikomas su arbitražu susijusių dokumentų pateikimas teisėsaugos institucijoms dėl įtarimų nusikalstama veika, kai tą padaro viena iš ginčo šalių, tokia pati išimtis turėtų būti taikoma ir arbitrams⁴¹.

Vis dėlto, net ir teigiant, kad arbitras turėtų pranešti teisėsaugos institucijoms apie galimą neteisėtą veiką, kyla klausimas, kam jis turėtų apie tai pranešti ir ar apskritai arbitras gali būti pajėgus tą padaryti. Atsakymas gali būti paprastas, jei arbitražo šalys yra iš Lietuvos, arbitražo vieta yra Lietuvoje, ginčą sprendžia lietuvis arbitras, kuris taiko Lietuvos teisę. Tačiau įmanomas variantas, kad ginčą arbitražu gali spręsti arbitras iš Lenkijos, ginčo šalimis būtų Ukrainos ir Rusijos subjektai, ginčui būtų taikoma Baltarusijos teisė, o arbitražo vieta bus Lietuvoje. Be to, įmanoma, kad arbitražo teismą sudarantys trys arbitrai yra iš skirtingų valstybių ir jie gali priklausyti trims skirtingoms ir skirtingas pranešimo taisykles nustatančioms jurisdikcijoms⁴². Ar tokiu atveju arbitras turėtų vertinti, kurios šalies institucijai pranešti apie savo įtarimus, aiškintis kitų valstybių baudžiamųjų įstatymų turinį ir galiausiai rūpintis dokumentų vertimu? Atsakymas, matyt, turėtų būti neigiamas. Mūsų pavyzdžių atveju abiejų arbitražų vieta yra Lietuvoje, tačiau arbitrams tenkančios pareigos skirtųsi, nors nei KAI, nei kiti įstatymai nenumato arbitražo skirtumų atsižvelgiant į arbitro ir šalių kilmę.

Todėl, autoriaus vertinimu, arbitrams neturėtų būti priskiriama pareiga pranešti apie galimai padarytą nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms. Arbitražo teismas turėtų apsiriboti tuo, kad užkirstų kelią „ginčo“ šalims naudoti arbitražą neteisėtais tikslais, o tam pakanka arba procesą nutraukti, arba sandorį pripažinti negaliojančiu ar ieškinį atmesti. Toks arbitražo teismo sprendimas neleistų panaudoti arbitražo neteisėtiems tikslams ir tai turėtų būti svarbiausia arbitrų užduotis. O įpareigoti arbitrus rūpintis, kam ir kada pranešti apie savo įtarimus, būtų neproporcinga ir prieštarautų privačiai arbitražo prigimčiai.

1.2. Nacionalinio teismo teisės ir pareigos arbitražo procese, kai išaiškėja galimai padaryta nusikalstama veika

Anot prof. J. Paulssono, „didysis arbitražo paradoksas yra tai, kad jis siekia bendradarbiauti su viešosios valdžios institucijomis, nuo kurių arbitražas mėgina išsilaisvinti“⁴³. Iš tiesų, nors arbitražas gali apsieiti be teismo pagalbos, tačiau gali būti atveju, kad tik teismas gebės išgelbėti arbitražo procesą nuo žlugimo, pvz., kai būtina paskirti ar nušalinti arbitrą. Todėl būtina įvertinti, ar teismas, padėdamas arbitražui ir nustatęs, kad galimai padaryta nusikalstama veika, gali tokią pagalbą suteikti. Žinoma, reikia turėti omenyje, kad tokios situacijos, kai šalys, bandydamos naudoti arbitražą neteisėtais tikslais, leis atsirasti situacijų, kuriomis būtinas ir teismo dalyvavimas, yra ypač retos.

KAI 9 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad arbitražui Lietuvoje proceso metu padeda Vilniaus apygardos teismas. Šioje normoje pateiktas baigtinis skaičius atveju, kada Vilniaus apygardos teismas gali padėti arbitražui, o KAI 8 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta, kad teismai negali kištis į arbitražo teismo, į nuolatinės arbitražo institucijos ir jos pirmininko veiklą. Ši nuostata į KAI buvo perkelta iš UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 5 straipsnio. Jį aiškinančioje doktrinoje nurodoma, kad arbitraže teismai arba neturi, arba turi labai mažai diskrecijos. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 5 straipsnyje „paaiškinta, kad nėra tokių neišvengiamų teismo įgaliojimų, kurie galėtų būti panaudoti,

⁴¹ HWANG, M. S. C.; LIM, K. *Corruption <...>*, p. 49–50.

⁴² *Addressing Issues of Corruption <...>*, p. 124.

⁴³ PAULSSON, Jan. *The Idea of Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2013, p. 30.

arbitražo šalių ar arbitražo teismo nuostabai, įsikišti į arbitražą. Kas atidžiai skaito arbitražo įstatymą, žino teismų vaidmenį dėl arbitražo kontrolės ir pagalbos jam atitinkamoje jurisdikcijoje⁴⁴.

Tai, kad, prasidėjus arbitražo procesui, teismo vaidmuo arbitraže yra ribotas, pagrindžiama ir KAI 19 straipsnio 1 dalyje – arbitražo teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant atvejus, kai kyla abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo arba jo galiojimo. Nors ši nuostata nėra tiesiogiai susijusi su teismo pagalba arbitražui, ji pagrindžia, kad teismo funkcijos arbitražui prasidėjus yra apribotos ir neturėtų būti aiškinamos plečiamai.

Kita vertus, kaip nurodoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴⁵ 109 straipsnio 1 dalyje, teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Doktrinoje pabrėžiama, kad teismai turi išimtinę kompetenciją nepriklausomai nuo politinių valdžių ir kitų asmenų poveikio įstatymų nustatyta procesine tvarka vykdyti teisingumą nagrinėjamos byloje⁴⁶. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje šiam principui skiriama nemažai dėmesio ir pabrėžiama, kad jo esmė – ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas, ne formalus ar nominalus teisingumo vykdymas, nes tai nėra teisingumas, įtvirtintas ir saugomas Konstitucijos⁴⁷. Vykdydami teisingumą, teismai privalo užtikrinti Konstitucijoje ir įstatymuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves⁴⁸.

Toks teisminės valdžios supratimas leidžia teigti, kad teisingumą vykdančias teismas negali nereaguoti į faktą, jog galimai padaryta nusikalstama veika. Ne veltui ir CPK 300 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai numatyta, kad bet kurioje civilinio proceso stadijoje paaiškėjus, jog byloje dalyvaujančio asmens arba kito asmens veiksmai ar neveikimas turi nusikalstamos veikos požymių, teismas apie tai praneša prokurorui. Pagal to paties straipsnio 2 dalį, teismui tokiu atveju suteikiama teisė nuspręsti – išnagrinėti civilinę bylą ar ją sustabdyti. Kaip nurodo Lietuvos apeliacinis teismas, šiuos klausimus teismas sprendžia savo iniciatyva, neašizvelgdamas į šalių valią⁴⁹.

Vis dėlto negalima pamiršti, kad, padėdamas arbitražui bylos nagrinėjimo metu, teismas nevykdo materialiojo teisingumo. Teismas šios kategorijos bylose atlieka administracinę funkciją – patikrina, ar arbitražo procesas tikrai prasidėjęs, ir išsprendžia jam patikėtą klausimą – paskiria ar nušalina arbitražą ir pan.

Nepaisant to, CPK 300 straipsnio 1 dalies nuostata įpareigoja teismą informuoti prokurorą bet kurioje proceso stadijoje, taigi, jei teismui pateikiamas ieškinys, iš kurio akivaizdu, kad galimai padaryta nusikalstama veika, teismas turėtų informuoti teisėsaugos institucijas, nelaukdamas šalių paaiškinimų. Vertinant lygia greta, kyla klausimas, kodėl turėtų būti daromas skirtumas tarp tokio ieškinio ir arbitražo metu pateikto prašymo padėti arbitražui. Tiek vienu, tiek kitu atveju teismas dar nevykdo teisingumo. Teisingumą teismas įvykdo priimdamas teismo baigiamąjį aktą, tačiau ir iki jo priėmimo yra pareiga informuoti prokurorą apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, o jau prokuroro pareiga išsiaiškinti, ar tokie teismo įtarimai turi pagrindo.

Todėl galima teigti, kad teismas, o konkrečiai – Vilniaus apygardos teismas, gavęs prašymą padėti arbitražui ir nustatęs, jog galimai padaryta nusikalstama veika, turėtų apie tai informuoti teisėsaugos institucijas. Priešingu atveju yra rizika, kad nusikalstamai veikai nebūtų užkirsta kelio, o tai padarytų žalą ir pačiam arbitražui.

⁴⁴ SCHAEFER, Jan K. Court Assistance in Arbitration – Some Observations on the Critical Stand-by Function of the Courts. *Pepperdine Law Review*, 2016, t. 43(5), p. 533–534.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

⁴⁶ KŪRIS, Egidijus *et al.* *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 38.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje Nr. 43/2009. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje Nr. 43/2009.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. liepos 3 d. nutarimas byloje Nr. 54/2010.

⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno AVMI v UAB „Protecus“*, Nr. 2-26/2006.

Tačiau tai, kad teismas informuoja prokurorą, nereiškia, kad teismas neturėtų padėti arbitražui tuo klausimu, kuriuo į jį buvo kreiptasi. Remiantis CPK 300 straipsnio 2 dalimi leidžiama civilinę bylą nagrinėjančiam teismui ją nagrinėti toliau arba sustabdyti. Doktrinoje nurodoma, kad byla turėtų būti stabdoma tik tuo atveju, jei jos negalima išnagrinėti⁵⁰. Pagalbos arbitražui atveju iš esmės neturėtų būti kliūčių teismui įvykdyti savo pagalbinę funkciją. Be to, bylos stabdymas tol, kol prokuroras priims sprendimus, gali būti neproporcinga priemonė, palyginti su teismo vaidmeniu arbitraže ir teismo funkcijomis. Atitinkamai manytina, kad teismas turėtų padėti arbitražui tuo klausimu, dėl kurio kreiptasi, o ar arbitražo procesas yra galimas konkrečiu atveju, turėtų nuspręsti pats arbitražo teismas.

1.3. Nuolatinės arbitražo institucijos teisės ir pareigos arbitražo procese, kai išaiškėja galimai padaryta nusikalstama veika

Nors detali statistika būtų sunkiai įmanoma, tačiau pagrįstai manoma, kad institucinis arbitražas yra populiariesnis už *ad hoc* arbitražą. Didžiosios arbitražo institucijos, tokios kaip antai ICC, LCIA ar SCC, kiekvienais metais administruoja šimtų ginčų nagrinėjimą. Lietuvoje pagrindinė nuolatinio arbitražo institucija – Vilniaus komercinio arbitražo teismas – taip pat kasmet sulaukia kelių dešimčių ginčų. KAĮ 5 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nuolatinė arbitražo institucija negali kištis į arbitražo bylos nagrinėjimą ir patarinėti arbitrams, kaip atlikti savo pareigas, išskyrus patarimus dėl arbitražo teismo sprendimo formos. Be to, nuolatinė arbitražo institucija neturi teisės atsisakyti atlikti savo funkcijų, jeigu apie savo veiklą ji yra paskelbusi viešai ir jai yra sumokėtos arbitravimo rinkliavos. Doktrinoje nurodoma, kad „įstatymas griežtai draudžia institucijai kištis į ginčo nagrinėjimą, ir šis draudimas turi būti laikomas imperatyviaja įstatymo norma. <...> Tad nuolatinės arbitražo institucijos funkcijos iš esmės apsiriboja išimtinai tik ginčo administravimu“⁵¹. Su tuo sutinkama ir Lietuvos teismų praktikoje, nurodant, kad arbitražo institucijų esminė funkcija – administruoti arbitražo procesus⁵². Taigi kyla klausimas, ar arbitražo institucija galėtų atsisakyti toliau administruoti ginčą, pastebėjus nusikalstamos veikos faktą.

Arbitražo institucijos funkcijos gali būti suprantamos dvejopai – arba kaip paslaugų teikėjo, arba kaip subjekto, atliekančio ir viešąją funkciją⁵³. Doktrinoje nurodoma, kad sutarties su arbitražo institucija tikslas yra nustatyti sąlygas, kuriomis bus teikiama paslauga ir už ją sumokama. Ši sutartis yra paprastas materialiosios teisės leidžiamas susitarimas⁵⁴. O viešoji funkcija šiame kontekste suprantama kaip funkcija, kuri „įkūnija atsirandantį viešąjį arbitražo institucijų vaidmenį, administruojant privačią arbitražo sistemą kaip visumą, kuriai savo ruožtu yra reikalingas teisėtumas, reikalaujamas tiek institucinio arbitražo naudotojų, tiek viešosios valdžios institucijų“⁵⁵.

Lietuvoje viešoji arbitražo institucijų funkcija pasireiškia jų pareiga būti nepriklausomoms. KAĮ 8 straipsnio 1 dalies 1 punkte pabrėžiama, kad ir nuolatinė arbitražo institucija, ir jos pirmininkas privalo būti nepriklausomi. Šią pareigą yra pabrėžęs ir kasacinis teismas, jis nurodė, kad arbitražo institucijai ir jos pirmininkui taikomi nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimai *mutatis mutandis* atitinka arbitrams keliamus reikalavimus, o juos vertinant taikomi tie patys vertinimo kriterijai. Kitu

⁵⁰ DRIUKAS, Artūras; VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika, III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 831.

⁵¹ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V.; ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos <...>, p. 23–24.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ELGAMOS GRUPĖ“, UAB „INSTRA“ v UAB „THE7“, Nr. e3K-3-387-421/2016.

⁵³ WARWAS, Barbara Alicja. *The Liability of Arbitral Institutions: Legitimacy Challenges and Functional Responses*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2017, p. 37.

⁵⁴ SCHUTZE, Rolf A et al. *Institutional Arbitration. Article-by-Article Commentary*. Munchen: Verlag C. H. Beck OHG, 2013, p. 14.

⁵⁵ WARWAS, B. A. *The Liability* <...>, p. 37.

atveju gali būti pažeista šalių teisė į tinkamą procesą, o tai jau galėtų būti kvalifikuojama ir kaip procesinės viešosios tvarkos pažeidimas⁵⁶.

Tai leistų teigti, kad arbitražo institucija, administruodama ginčą, pastebėjusi galimų nusikalstamos veikos požymių, neturėtų likti nuošalyje. Antraip ji liktų tik stebėtoja ir viešoji funkcija nebūtų užtikrinta.

Vis dėlto, net ir išskiriant viešąją arbitražo institucijų funkciją, negalima pamiršti, kad „fundamentalu yra tai, jog arbitražo institucijos pačios nearbitruoja šalių ginčo esmės. Tai yra atsakomybė asmenų, kuriuos pasirinko šalys arba parinko institucija būti arbitrais“⁵⁷.

Todėl, šio straipsnio autoriaus nuomone, arbitražo institucija neturėtų būti įtraukta į nusikalstamos veikos išaiškinimą arbitražo procese. Kaip jau minėta, pastebėję, jog arbitražas galimai naudojamas neteisėtai tikslais, turėtų reaguoti bylą nagrinėjantys arbitrai, o tam tikrais atvejais ir į arbitražo procesą įtrauktas teismas, imdamiesi pirmiau aprašytų priemonių, pvz., esant atitinkamoms sąlygoms informuodami teisėsaugos institucijas (teismo atveju) ar atsisakant jurisdikcijos (arbitražo teismo atveju). Tokia išvada buvo padaryta dėl šių subjektų atliekamų funkcijų. O jei arbitražo institucija atsisakytų toliau administruoti ginčą, informuotų teisėsaugos institucijas ar imtųsi kitų veiksmų, tai galėtų būti traktuojama kaip kišimasis į arbitražo procesą, o tai yra griežtai draudžiama. Kitokia išvada galimai galėtų būti daroma, jei arbitražas neteisėtai tikslais būtų naudojamas ir su arbitrų pagalba bei būtų pagrindo įtarti, kad arbitrai atlieka neteisėtus veiksmus. Doktrinoje nurodoma, kad tokiu atveju pareiga informuoti turėtų būti taikoma ir institucijai⁵⁸. Tačiau, kai tokio įtarimo nėra, arbitražo institucija turėtų leisti arbitrams atlikti savo pareigas patiems ir taip užtikrinti savo nepriklausomumą bei tinkamą jai priskirtą funkcijų vykdymą.

2. Nacionalinio teismo teisės ir pareigos pasibaigus arbitražo procesui, kai paaiškėja nusikalstamos veikos padarymo faktas

Nors tuo atveju, jei arbitražas naudojamas nusikalstamais tikslais, „ginčo“ šalys dažniausiai įvykdo arbitražo teismo sprendimą gera valia ir jo nereikia vykdyti priverstinai, vis dėlto tam tikrais atvejais gali atsitikti, kad, jau pasibaigus arbitražo procesui, viena iš šalių kreipiasi į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo. Kyla klausimas, ar teismas gali atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą, jei įtaria, kad buvo padaryta nusikalstama veika.

Pirma, kaip nurodoma doktrinoje, rengiant naujos redakcijos KAI, jį rengusi darbo grupė pasisakė už tai, kad arbitražo teismo sprendimas būtų vykdomas nuo jo įsiteisėjimo momento, o tai reikštų, kad „arbitražo sprendimai būtų vykdomi be vykdomųjų raštų“⁵⁹. Galiausiai, priėmus naujos redakcijos KAI, jo 41 straipsnio 4 dalyje buvo nurodyta, jog arbitražo teismo sprendimas yra dokumentas, vykdomas nuo jo įsiteisėjimo momento CPK nustatyta tvarka. Taigi, nors KAI tiesiogiai nenumatyta, kad arbitražo teismo sprendimams reikalingas / nereikalingas vykdomasis raštas, praktikoje dėl vykdomųjų raštų būdavo kreipiamasi ir tam tikrais atvejais tai sukeldavo teisingumo problemų⁶⁰. Atitinkamai doktrinoje buvo reiškiami ir pozicija, kad arbitražo teismo sprendimas turėtų būti laikomas vykdomuoju dokumentu, grindžiant šią poziciją tuo, jog „vykdomųjų raštų išdavimo mechanizmas reikalingas patikrinti, ar konkretus sprendimas yra įsiteisėjęs, arba kaip papildoma egzekvatorės procedūra. Nei vienas, nei kitas pagrindas nėra aktualus arbitražo sprendimui“⁶¹.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis <...>.

⁵⁷ BORN, G. B. International Arbitration: Law and Practice <...>, p. 27.

⁵⁸ Addressing Issues of Corruption <...>, p. 126.

⁵⁹ ŠEKŠTELO, Albertas. Arbitražo sprendimo vykdymo problemos – ar reikalingi vykdomieji raštai? *Justitia*, 2014, t. 79, p. 78.

⁶⁰ Ten pat, p. 81.

⁶¹ Ten pat, p. 83.

Vis dėlto toks reguliavimas, kai arbitražo teismo sprendimas yra vykdomasis dokumentas, užkirstų kelią valstybės teismų kišimuisi į arbitražo procesą ir tuo pačiu patikrinti, ar arbitražo teismo sprendimas tikrai egzistuoja ir sprendžia egzistuojantį, o ne dirbtinai sukurtą ginčą.

Antra, kadangi, kaip minėta, praktikoje kildavo neaiškumų, į kurių teismą turėtų būti kreipiamasi su prašymu išduoti vykdomąjį raštą, įstatymų leidėjas priėmė KAI pakeitimo įstatymą⁶², sprendžiantį šią problemą. Buvo numatyti ir pagrindai, kurių esant galima atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą.

KAI 41 straipsnio 5 dalies 1–3 punktuose numatyta, kad apylinkės teismas gali atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą, jei: a) trūksta duomenų vykdomojo rašto privalomam turiniui nustatyti ir šių trūkumų neįmanoma pašalinti; b) arbitražo teismo sprendimas yra panaikintas; c) CPK 646 straipsnio 6 dalyje nurodytas vykdomojo rašto neišdavimo pagrindas (yra pasibaigęs vykdomojo rašto išdavimo terminas).

Kaip matyti iš šios KAI formuluotės, apylinkės teismas turi labai ribotus, gana formalius pagrindus neišduoti vykdomojo rašto ir nė vienas iš jų nėra susijęs su galimu nusikalstamos veikos padarymu. KAI pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte⁶³ toks pasirinkimas paaiškinamas tuo, kad, išduodant vykdomąjį raštą, nėra tikrinamas sprendimo pagrįstumas, o sprendimo atitiktis viešajai tvarkai, ginčo arbitruotinumui ir pan. turėtų būti tikrinami ne išduodant vykdomąjį raštą, bet arbitražo teismo sprendimo panaikinimo stadijoje.

Toks įstatymų leidėjo apsisprendimas yra suprantamas. Iš tiesų, vykdomojo rašto išdavimas yra formalizuota procedūra, kurios metu teismai nevertina ginčo esmės, o sprendžia, ar teismo (arbitražo) sprendimas atitinka formaliuosius kriterijus.

Kita vertus, tai, kad įstatymų leidėjas patvirtino teismo dalyvavimą vykdamas arbitražo teismo sprendimą, reiškia ir tai, jog valstybė laikosi požiūrio, kad arbitražo negalima palikti likimo valiai ir visiškai be priežiūros. Todėl, autoriaus nuomone, teismui gavus prašymą išduoti vykdomąjį raštą ir pastebėjus galimą nusikalstamos veikos padarymą, teismas turėtų pasinaudoti CPK 300 straipsnio 1 dalyje numatyta pareiga pranešti apie tai prokurorui. Atsižvelgdamas į aplinkybes, teismas turėtų arba išduoti vykdomąjį raštą, arba sustabdyti bylą ir laukti prokuroro sprendimo. Tačiau tokie atvejai turėtų būti ypač reti, kai teismas įtaria esant ypač pavojingos nusikalstamos veikos požymių.

Pažymėtina, kad panašus teisinis reguliavimas, kai tik nurodoma teismo kompetencija išduoti vykdomąjį raštą, neišskiriant atsisakymo išduoti pagrindų, yra numatytas ir kitose valstybėse, pvz., Jungtinėje Karalystėje, Latvijoje. Vis dėlto daugumos valstybių arbitražo įstatymai apskritai nenumato nuostatų dėl arbitražo teismo sprendimo vykdymo pagal vykdomąjį raštą.

Išvados

Apibendrinus straipsnyje išdėstytus argumentus, galima daryti šias išvadas:

- 1) *Nors ir turėtų pagrįstą įtarimą, kad arbitražas naudojamas siekiant paslėpti padarytą nusikalstamą veiką, arbitražo teismas neturi pareigos informuoti teisėsaugos institucijų.* Arbitražo teismas nėra viešosios valdžios sistemos dalis, be to, arbitražo teismas yra saistomas konfidencialumo principo. Todėl, net ir įtardamas galimai padarytą nusikalstamą veiką, arbitražo teismas neturėtų turėti pareigos apie tai informuoti teisėsaugos institucijų. Tarptautinio arbitražo

⁶² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-26957.

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.183 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4eebb260603911e5b316b7e07d98304b?jfwid=-pozqu8x9r>>.

atveju tai apskritai gali būti neproporcingai sudėtinga. Vis dėlto tokiu atveju arbitražo teismas turėtų imtis kitų priemonių tam, kad užkirstų kelią nesąžiningoms šalims pasinaudoti arbitražu neteisėtais tikslais ir, atsižvelgdamas į faktines aplinkybes, arba palikti ieškinį nenagrinėtą, arba jį atmesti, arba pripažinti sandorį negaliojančiu. Tam tikrais atvejais arbitražo teismas turėtų spręsti ir dėl jurisdikcijos atsisakymo.

- 2) Ginčą administruojanti nuolatinė arbitražo institucija neturi teisės kištis į arbitražo procesą net ir įtardama esant padarytą nusikalstamą veiką. Nuolatinė arbitražo institucija yra atsakinga už ginčo administravimą, o ne jo sprendimą. Todėl bet koks kišimasis į arbitražo procesą gali reikšti šios pareigos pažeidimą. Atitinkamai ne institucija, o arbitražo teismas turėtų spręsti, ką daryti, jei pastebėta galimai padaryta nusikalstama ginčo šalių veika. Vis dėlto arbitražo institucijai turėtų būti numatyta pareiga reaguoti tais atvejais, kai į nusikaltimo padarymą yra įtraukti ir patys arbitrai.
- 3) Arbitražui proceso metu padedantis ar vėliau vykdomąjį raštą išduodantis teismas privalo reaguoti į galimą nusikalstamos veikos padarymą. Nacionaliniai teismai yra viešosios valdžios institucijų dalis, todėl negali nereaguoti į situacijas, kai galimai padaryta nusikalstama veika. Tokį įpareigojimą teismams numato ir atitinkamos CPK nuostatos. Todėl tais atvejais, kai vienai ar kitaip į arbitražo procesą yra įtraukiamas ir teismas, jis privalo informuoti teisėsaugos institucijas. Tačiau tai nereiškia, kad arbitražo procesas automatiškai turėtų būti stabdomas ar net nutraukiamas. Atsižvelgiant į faktines aplinkybes, net ir pranešimas apie galimai padarytą nusikalstamą veiką neturėtų trukdyti tęsti arbitražo procesą.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

2. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 4 d. direktyva 2001/97/EB, keičianti Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansinės sistemos naudojimo pinigų plovimo tikslais išvengimo. *Oficialusis leidinys*, 2001, nr. 344.

3. Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. spalio 26 d. direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui. *Oficialusis leidinys*, 2005, nr. 309.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 76-3932.

8. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-26957.

9. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 64-1502.

Specialioji literatūra

10. *Addressing Issues of Corruption in Commercial and Investment Arbitration*. Edited by Domitille Baizeau, Richard H. Kreindler. Paris: ICC, 2015.

11. BORN, Gary B. Bribery and an Arbitrator's Task. *Kluwer Arbitration Blog*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kluwerarbitrationblog.com/2011/10/11/bribery-and-an-arbitrators-task/>>.

12. BORN, Gary B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012.
13. BORN, Gary B. *International Arbitration: Cases and Materials. Second edition*. New York: Wolters Kluwer, 2015.
14. CONCEPCION, Carlos F. Combating Corruption and Fraud from an International Arbitration Perspective. *Arbitraje Revista de arbitraje comercial y de inversiones*, 2016, t. 9(2).
15. DRIUKAS, Artūras; VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika, III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
16. FATHALLAH, Raed. Corruption in International Commercial and Investment Arbitration: Recent Trends and Prospects for Arab Countries. *International Journal of Arab Arbitration*, 2010, t. 2(3).
17. *FOUCHARD, GAILLARD, GOLDMAN on International Commercial Arbitration*. Edited by Emmanuel Gaillard, John Savage. The Hague: Kluwer Law International, 1999.
18. GAILLARD, Emmanuel. *Tarptautinio arbitražo teisės teorija*. Vilnius: Valiunas Ellex, 2016.
19. HIBER, Dragor; PAVIC, Vladimir. Arbitration and Crime. *Journal of International Arbitration*, 2008, t. 25(4).
20. HWANG, Michael S. C.; LIM, Kevin. Corruption in Arbitration – Law and Reality. *Asian International Arbitration Journal*, 2012, t. 8(1).
21. KŪRIS, Egidijus et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
22. LAMM, Carolyn B.; PHAM, Hansel T.; MOLOO, Rahim. *Fraud and Corruption in International Arbitration in Liber Amicorum Bernardo Cremades*. Edited by Miguel Angel Fernandez-Ballesteros and David Arias. Ispanija: La Ley, 2010.
23. MIKELĖNAS, Valentinas. Arbitražas ir viešojo teisė. *Arbitražas: teorija ir praktika*, 2015, t. 1.
24. MIKELĖNAS, Valentinas; NEKROŠIUS, Vytautas; ZEMLYTĖ Eglė. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
25. MOURRE, Alexis. Arbitration and Criminal Law: Reflections on the Duties of the Arbitrator. *Arbitration International*, 2006, t. 22(1).
26. MUSTILL, Michael; BOYD, Steward. *Commercial Arbitration. Second edition*. London: Butterworths, 1989.
27. NEUBERGER, David. *Arbitration and the Rule of Law*, p. 2 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/docs/speech-150320.pdf>>.
28. PAULSSON, Jan. *The Idea of Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2013.
29. REDFERN, Alan; HUNTER, Martin et al. *Redfern and Hunter on International Arbitration. Student version: Sixth edition*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
30. SCHAEFER, Jan K. Court Assistance in Arbitration – Some Observations on the Critical Stand-by Function of the Courts. *Pepperdine Law Review*, 2016, t. 43(5).
31. SCHUTZE, Rolf A. et al. *Institutional Arbitration. Article-by-Article Commentary*. Munchen: Verlag C. H. Beck OHG, 2013.
32. ŠEKŠTELO, Albertas. Arbitražo sprendimo vykdymo problemos – ar reikalingi vykdomieji raštai? *Justitia*, 2014, t. 79.
33. ULUC, Inan. *Corruption in International Arbitration*. Pennsylvania State University School of Law, 2016.
34. WARWAS, Barbara Alicja. *The Liability of Arbitral Institutions: Legitimacy Challenges and Functional Responses*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2017.
35. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.183 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4eebb260603911e5b316b7e07d98304b?jfwid=-pozqu8x9r>>.
36. Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika 2016 m. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202016%20m._1.pdf>.

Teismų praktika

37. Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras. 2006 m. spalio 4 d. sprendimas arbitražo byloje *World Duty Free Company Limited v the Republic of Kenya*, Nr. ARB/00/7.

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. liepos 3 d. nutarimas byloje Nr. 54/2010.

39. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje Nr. 43/2009.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ELGAMOS GRUPĖ“ v UAB „INSTRA“ v UAB „THE7“*, Nr. e3K-3-387-421/2016.

41. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno AVMI v UAB „Protecus“*, Nr. 2-26/2006.

42. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Aukštaitijos vandenys“ v AB „Ekra“*, Nr. e2A-410-823/3017.

43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *AB „ORLEN Lietuva“ v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. e2A-61-381/2017.

LEGAL CONSEQUENCES OF DETERMINATION IN ARBITRATION THAT ALLEGEDLY CRIME WAS COMMITTED

Tadas Varapnickas

S u m m a r y

This article examines the issues related to the determination during the arbitration that a crime allegedly was committed. It is possible that parties decide to use arbitration in order to hide or legalise their criminal activities due to the fact that the principle of confidentiality is one of the cornerstones of arbitration. The question arises what powers would have the arbitral tribunal, arbitral institution and national court when during the course of arbitration, they become aware of that fact.

In order to reveal the before mentioned issues, the author examines doctrine and case-law of foreign countries. The author also examines the Lithuanian national regime and doctrine to ascertain what rights would arbitrators, judges and arbitral institutions would have when they suspect the commitment of crime.

The article concludes that neither the arbitral tribunal, nor arbitral institution have an obligation to report the suspicions to the law enforcement agencies and only the judge has this duty despite the stage of the proceedings. Arbitrators, however, have an obligation to react in order to protect transnational public policy and the integrity of international commercial arbitration. Depending on the factual circumstances the arbitral tribunal should refuse jurisdiction, to dismiss the claim or to annul the illegal contract.

Iteikta 2017 m. rugsėjo 6 d.

Priimta publikuoti 2017 m. spalio 26 d.